

Проф. др Душан Ичевић

ВИШЕНАЦИОНАЛНА/ЈЕДНОНАЦИОНАЛНА/НЕНАЦИОНАЛНА ЗАЈЕДНИЧКА ДРЖАВА

Двочлана федерација је на непрекидном теоријском, конкретно-историјском и национално/ненационалном испитивању и искушавању, поготову када је чине веома сродне, али по величини, економском обиму и политичкој моћи несразмјерне чланице. Савезна Република Југославија и републике-чланице у њој, Србија и Црна Гора, објективно су сложене вишенационалне заједнице. Оне су по својим уставима државе грађана, па би се могло тумачити да су ненационалне. У дневнополитичком животу, у програмима појединих политичких партија, па и теоретичара, заступа се схватање да у СР Југославији, у Србији и Црној Гори, живи само једна — српска нација. Зависно од тога како ко поима састав и устројство југословенске федерације, пројектује се државно уређење/преуређење Југославије.

I

Федерације се могу препознавати по одређеним замишљеним моделима или обрасцима, сврставати у стриктне федерације, федерације/конфедерације итд., али свака је за себе савезна држава *sui generis*. Опробани модели служе само за општи оквир. Пошто је федерализам процес (К. Фридрих), онда се и свака федерација у функционисању испуњује конкретним системско-практичним решењима, институцијама и дјелатностима, које је чине особеном.

Свакој федерацији се могу налазити или приписивати сваковрсне примјесе (патруне) и а) конфедеративност (пошто нема чистог федеративног стања), и б) унитарног (пошто се у свакој федерацији нужно централизују поједине надлежности и функције) устројства. Свака се може спорити, поготову ако се тежи

тзв. идеалном или тзв. чистом моделу, као рационални или пријемљив тип државног уређења. Разумљиво је што се и двочлавној федерацији, СР Југославији, издашно упућују многоврсне примједбе, или се описује као нежељена творевина. Разложно је да се о критичким приговорима трезвено разговара, траже прикладнија решења, теоријска знања и искуства савремених федерација покушавају примијенити или саображавати југословенским конкретно, историјским приликама и развојним потребама, умјесто што се оспорава свака ваљаност федерације.

Научне расправе о Федерацији са двије чланице су свакако у искушењу да понављају познате академске обрасце о федерализму, или да се опхрвавају дневно-политичким споровима и нагодбама о корисности или излишности заједничке државе. Пошто нема идеалног модела, могуће су свакакве комбинације које дају изгледе, или се тако причињавају, или се натурају — да се обликује „једина“, „права“ и сл., федерација. Напоредо са онима који су за „бољу и друкчију“ федерацију, бројни су противници сваке заједничке државе, сваке Југославије, или је кане претворити у просту државу једне нације, српску националну државу. Југославија се проглашава за неуспјелу, непоћудну, погубну или утопистичку творевину, која је а) само несреће наносила српском народу, или је била средство потирања црногорског народа и државе, или је само друго име за Србију.

Двочлана федерација се отписује зато што је, наводно, а) некорисна и непотребна комбинација, која се не може одржати са толико великим разликама република-чланица, б) што је непотребно да се цијепа јединствено државотворно српско биће, ц) што ионако пропадају двочлане федерације, нпр. раније Пакистан/Бангладеш, недавно Чешка и Словачка Република. Намјесто Југославије се у „коначним решењима“ тражи или уједињавање Српства кроз савез српских земаља, или Србију, која би обухватила све српске државе, крајине и крајеве, или издвајање Црне Горе у независну државу. Свако помињање самосталне Црне Горе се, међутим, проглашава за сепаратистички и сепаратистички чин, који ће се спријечити свим средствима, па и грађанским ратом, док се захтјеви за Велику Србију сматрају „природном потребом“ српског народа, иако она пориче заједничку државу. Поједине партије, пак, најављују да ће ако/кад освоје власт одмах мијењати уставни поредак и државно уређење по свом нахођењу, као да је заједничка држава произвољна творевина, која може да се руши или преуређује према тренутном распореду политичких снага, или кад се коме прохтије.

Шта се најчешће приговара уставним решењима заједничке државе?

Критичари најприје оспоравају право и начине владајућим партијама Србије и Црне Горе да одлучују о државном уређењу заједничке државе. Друго, поричу легалност и легитимност нове државе, која се назива крња, резидуална, неуставна. Тре-

ће, пошто је њен Устав усвојило скупштинско вијеће тада већ фактички непостојеће државе СФР Југославије, он не може бити конститутивни акт СР Југославије. Четврто, у тексту Устава СРЈ садрже се, каже се, конфедерални елементи подобни онима из СФРЈ 1974, који су довели до распаад доскорашње федерације, па ће урушити и двочлану федерацију. Савезном устројству СР Југославије се нарочито замјера, пето, што према њему Република Србија и грађани Србије имају неравноправан статус, пошто су Република Црна Гора и Црногорци пет пута равноправнији у Вијећу грађана, а 16 пута у Вијећу република (гдје имају подједнак број посланика) Скупштине СР Југославије. Одлука да и у Вијећу грађана буде најмање 30 посланика из обије републике-чланице, што је „повољно“ за Црну Гору, пошто би имала само шест, сматра се „уступком понижавајућим за Србију“, па га ваља одмах укинути. Пренебрегава се да је у њему 100 посланика из Републике Србије, а само 30 посланика из Републике Црне Горе, те да претежно већинско гласање и одлучивање у њему омогућује да фактички буду премоћни посланици из Републике Србије.

Намјесто критикованог уставног документа тражено је да Уставотворна скупштина буде бирана на принципу „један човјек — један глас“ одлучи каква ће бити заједничка држава: а) унитарна или федеративна, б) република или монархија, назив државе, д) овлашћења којима ће она располагати и сл. Занемарује се да у стварању заједничке државе добровољно учествују двије републике-чланице, које равноправно одлучују како ће она бити устројена, како ће се звати итд. Већинско гласање на читавој територији заједничке државе по броју грађана бирача потпуно би закинуло право грађанима Републике Црне Горе да самостално и суверено одлучују у какву државу хоће да ступе, односно да наставе заједнички живот. Они су управо гласањем на референдуму одлучили да заједно са грађанима Републике Србије наставе заједничку државу, федеративну републику двије равноправне чланице.

II

Шта је двочлана федерација по уставном тексту?

У континуитету раније државе СФР Југославије, Србија и Црна Гора, које су истрајно заступале концепт федерације, сагласиле су се, Црна Гора референдумом грађана, Србија одлуком своје Народне скупштине, да се створи двочлана федерација. Савезна Република Југославија је суверена савезна држава, заснована на равноправности грађана и равноправности република-чланица. Територија СР Југославије је јединствена, а границе неповредиве, које се између република могу мијењати само њиховим споразумом. СРЈ је јединствено привредно подручје и

има јединствено тржиште; привређивање је засновано на законитостима тржишта. Све модерне економије су темељене на робно-новчаном привређивању и интегралном тржишту, чиме се у начелу отклањају спорови или намјере за обнову или увођење нетржишних, етатистичких итд. начина производње и одлучивања. Прокламује се да је политички плурализам услов и јамство демократског политичког поретка; сва власт припада грађанима, коју врше непосредно и преко слободног избора представника. СРЈ је заснована на владавини права, а власт организована на начелу подјеле на законодавну, извршну и судску власт, што су тековине и врлине демократије, и својства правне државе.

Република-чланица је држава у којој власт припада грађанима, суверена је у питањима која нијесу надлежност савезне државе. Републике-чланице самостално утврђују организацију власти, што је правило сваке федерације о самоорганизацији федералних јединица. У оквиру своје надлежности, република-чланица може одржавати међународне односе, оснивати сопствена представништва у другим државама и учлањивати се у међународне организације; може закључивати и међународне споразуме, али не на штету СР Југославије или друге чланице.

Уставом СРЈ се нормирају овлашћења и надлежности савезних органа: Скупштине, Предсједника, Владе и савезних судова, прикладно основним начелима федеративног уређења.

Уставном тексту могу се наћи мане у извјесној терминолошкој недоследности и отварању могућности за нефедеративно понашање. У стриктном значењу федералне јединице су субјекти федерације, а државе-чланице конфедерације. У Уставу Савезне Републике Југославије федералне јединице су републике-чланице. Ограничени међународноправни субјективитет који посједују републике-чланице може бити довољан за посебне интересе које имају у међународним односима, али и бити конкретно коришћен за повреду или једнострано тумачење заједничког интереса. Уставотворци нијесу успјели да избјегну компликовани појам суверености, који у свим федерацијама изазива многе недоумице, сукобе и искушења у примјени. Теорије о изворној, подијељеној, двојној, пренесеној, недјелиивој итд. суверености дају различите, па и супротне обрасце и начине у распореду и вршењу врховне власти у савезним државама. Двије републике се удружују, али није предвиђено право на раздвојивање. СР Југославији могу да приступе друге државе, али се не предвиђа њено приступање другим асоцијацијама. Отвореност би била потпуна када би се омогућило свестрано ступање у многоврсне односе, асоцијације, заједнице, не само по конвенционално-институционалном поретку, са бројним државама, партнерима итд., у сусједству, Европи и у свијету.

СР Југославија је, упркос примједбама, по уставном тексту федерација. Она је савезна држава: прво, по конститутивним субјектима, друго, по статусу република-чланица, треће, по овлашћењима савезних органа, који утврђују политику, доносе и извршавају савезне законе, уређују односе од заједничког интереса: у економској сфери, јединствено тржиште, монетарни, девизни, царински систем, обезбјеђују из изворних прихода финансирање својих надлежности, одговарају за развој, спољну политику, одбрану и безбједност земље.

Свака федерација се ствара добровољним одлукама партнера, заједничким пословима у савезним органима, паритетним саставом и сагласношћу о основним интересима за сваку федералну јединицу, без мајоризације, блокада и вета. Тренутни распореди политичких снага не би могли непрекидно да крње или угрожавају стварну једнакост свих грађана и равноправност удружених партнера у свему. Ни уставотворном скупштином, која практично апсолутизује право већинске нације/(државе) ни промјена владајућих партија у парламенту, што се наговјештава, обећава, ни „идеални модели“ теоретичара, — не могу завести облик државног уређења, владавине и владајућег режима без сагласности народа, односно њихових легитимних представника, удружених федералних јединица.

Историјски интереси Србије и Црне Горе, српске и црногорске нације, су да буду у истој заједничкој држави, отвореној за нова придруживања/удруживања или за приступање постојећим или новим економским, државним итд. заједницама. У заједничку државу могу да улазе само равноправни субјекти. Она неће бити сложена заједница ако се сумњичи Црна Гора да хоће са 660 хиљада становника да под изгледом да буде у свему изједначена са десет пута већом Србијом, наметне своје интересе или вољу читавој Југославији, или ако се подозрева према Србији да хоће да господари Југославијом или да прогута Црну Гору.

Црна Гора вјероватно неће пристати ни на какву комбинацију која јој не гарантује стварну равноправност у свему. Зашто би, ико, уосталом, улазио у савезну државу или државне савезе ако губи основна права или својства. Можда се наумило, како се наслућује према појединим пројектима, да се централизује федерација, или преуреди у унитарну или регионалну државу, али се они не могу извести против воље народа и грађана Црне Горе.

Изван је научне расправе кани ли се да насилним средствима заводи чисти етнос, кроз ратне побједе као у Босни и Херцеговини, или изазивањем грађанског рата, како се пријети Црној Гори, или завршењем диктатуре у читавој Југославији, која би „природно“ довела до унитарне државе. Не може се, међутим, занемарити чему воде одређена решења на научним или

политичким предзнацима и значењима, која би двојну федерацију укинула или „превела“ на „прикладније“ моделе јединствене државе.

III

Уставни текстови су донијели историјски обрт, врсту „антинационалног државног удара“, пошто се нигдје не помињу нације које чине заједничку државу. Ранија СФР Југославија је била савезна држава као државна заједница добровољно уједињених народа и њихових република (и аутономних покрајина у саставу СР Србије), значи и изричито вишенационална заједница, а република, како су поједине и дословно биљежиле у својим уставима, националне државе конкретне нације чије име носе, и припадника других југословенских народа и народности који у њима живе, значи такође вишенационалне заједнице. Наизглед је парадоксално да се баш на врхунцу апсолутизације нације, национал-шовинизма и распада СФР Југославије на националне државе проглашава СР Југославија као пенационална савезна држава. Републике су, како је наведено, државе у којима власт припада грађанима. Република Србија је по свом Уставу демократска држава свих грађана који у њој живе, и њима припада сувереност. Република Црна Гора је демократска, социјална и еколошка држава, заснована на владавини права, чија сувереност почива на грађанима, који власт остварују непосредно и преко слободно изабраних представника. Образлаже се да се Црна Гора не конституише као национална држава, него као држава гађана, без икаквих разлика на њихово етничко поријекло и сваку другу људску посебност.

Уставотворци тумаче да је СР Југославија грађанска држава, односно да је приммијењен грађански, а не национални приступ. Југославија тако уставним актом престаје да буде вишенационална заједница, а републике-чланице националне државе. Нација се нигдје не помиње осим у одредбама о правима грађана, који су једнаки без обзира на националну припадност. Од националне државе се постепено прелазило на подједнаку важност грађана и нације, односно републике, да би они у савезној држави били равноправни, а у републикама надвладао грађански принцип. Самоопредјељење народа се више не помиње, иако је у преговорима у оквиру Међународне заједнице савсим оправдано истрајно заступан управо такав приступ и поступак у признавању нових држава.

Нација је растворена, распршена на појединце грађане, који посједују цјелокупни политички субјективитет и суверенитет. Тако је уставноправним актом „ријешено“ национално питање. Отвара се за расправу: јесу ли новим уставима потрте или потиснуте све националне посебности и разлике, постаје ли наци-

онална припадност „коначно“ приватна ствар, одашиље ли се нација напоскон у музеј старина, или се под изгледом праћанске државе и привидом парламентарне демократије практично повлашћују бројније нације, чије име републике-чланице носе.

Може се тумачити да се фактичка вишенационалност заједничке државе и република чланица превиђа, прећуткује или подразумејева. Ако је одиста превладао гађански принцип са свим исходштима која собом носи, може бити утјешно и успјешно за развој заједничке државе. Међутим, може бити и само довитљива уставна формулација, која омогућује да се под изгледом ненационалне државе (држава) наметне (свевласт) свемоћ објективно најбројније нације. „Ријешено“ национално питање ће се неминовно непрекидно и немилосно враћати сваком приликом кад се национално именују интереси, програми итд., или кад то устреба којој политичкој партији или етничкој групацији. Уосталом, бројне националне странке по називу и по намјерама и у Црној Гори и у Србији жустро и страсно, свака на свој начин, заступају управо „свете националне циљеве“, и теже да их свим средствима испуне. Може бити ствар рационалне политичке воље да се у основним уставним формулацијама избјегне синдром нације, и да се тежи да национални односи идилично мирују, односно да се у процесима демократског развоја друштва остварују егзистенцијални комплексни интереси грађана и њихових заједница, значи и нација. Међутим, свакодневна збиља непрекидно производи мноштво националних и националистичких суревновости и сукоба, који се не могу ни прекрити ни примирити довитљивим и допадљивим уставним „жаргоном“.

Национални интегралисти залажу се да се примјењују сва идеолошка и „васпитна“ или насилна средства за достизање „пожељне“ националне чистоће и подобности, али и за изгоне свих оних који нијесу припадници „мог“ национа, па и оних који их подржавају. Пошто је вербални деликт укинут, а вербални тероризам нас свакодневно од свукуда обасипа, какве су гаранције да ће у новој-старој држави заиста бити обезбјеђена људска, грађанска, национална права и слободе. Може ли демократска држава грађана бити покриће за денационализацију, постепено претапање, добровољно или суптилно „добровољно“ „придобивање за већинску нацију“. Према досадашњем искуству, понашању и најавама, могуће је да ће се наставити залагање националних интегралиста — да се потире свака друга национална посебност.

За демократски и равноправан живот у заједничкој држави не слуте на добро ни најаве да ће се коначно испунити историјске тежње свих Срба да буду у једној јединственој држави, коју ће правити по својој вољи, без обзира на оне са којима заједно живе. Нова искушења за заједничку државу ће наступити када, и ако се буду уједињавале новоосноване српске државе из Босне и Херцеговине и Хрватске, у којима су ратом

створене чисте етничке српске територије. Нарвано, не спори се потреба и право сваке нације да живи у једној држави, али се никако не може прихватити да се насилним средствима и потирањем националне индивидуалности свих других остварују сопствени национални идеали. Управо у негирању црногорске нације наслућује се да и за заједничку државу Србије и Црне Горе могу настати големе системске и развојне тегобе.

Пројекти за преуређење СР Југославије: а) на регионалном принципу, који замјењује двочлану федерацију, или б) централизација, унитаризација итд. Југославије; или ц) стварање савеза српских земаља или Србије, — у којима нестаје Црна Гора су рјешења, која потиру и црногорску нацију и црногорску државу.

За контекст расправе коју водимо само се могу дати основне назнаке о објективном бивствовању црногорске нације. Она је настала у дуготрајном друштвено-историјском процесу:

а) непрекидних ослободилачких борби и ратова против свих завојевача, нарочито турске царевине (други јужнословенски народи су били потлачени поданици двије „вјечне империје“, Турске и Аустрије, односно Аустро-Угарске),

б) независне државе, „краљевства от прва“, Дукље/Зете/Црне Горе (док су државе југословенских народа биле срушене, потпале под туђе господство, или их никада нијесу имали), посебно у вријеме апсолутистичке књажевине (краљевине, која је централизацијом стварала јединство државе и народа),

ц) оригиналног племенског уређења, које се распада зачезима и развојем робно-новчаних односа, индустријског типа производње и парламентарних демократских облика постепено прелази у модерније односе грађанског друштва погодног за национално конституисање,

д) особеног етоса чојства, слободе и јунаштва, који системом вриједности испуњује начин живота Црногораца као узор,

е) врхунске културно-духовне величине и творевине, које су произашле из цијелокупног друштвеног бића Црне Горе,

ф) словенског етноса, самосвојног и српског, који у непрекидном мијешању, припајању, претапању итд. надохлих Славинија, старинаца, нових сеоба до најновијих дана ствара етнички супстрат за црногорски народ и нацију, нову националну синтезу, до завршног обликовања нације. Нарочито је значајно територијално, економско, демографско итд. увећавање након Берлинског конгреса 1878. године омогућило да се ствара јединствена државно-политичка цјелина, која је допринијела модернијем развоју црногорског друштва и националном опосебљавању. Довршење националног конституисања, односно „нагло“ национално освјешћивање Црногораца наступа након губитка државности и имена у унитарној Краљевини СХС и Југославији, обновом државности и званичног признања нације у Народноос-

лободилачкој борби, равноправним статусом своје републике у федеративној демократској Југославији.

Своје национално биће Црногорци су слободно испољили у свим послеријатним пописима становништва: у Црној Гори је 1948. године било 90,7% Црногораца, 1953. године 86,7%, а 1961. године 81,4%. Извјесно „осипање“ настаје 1971. године када су муслимани добили могућност да се посебно национално исказују. Наиме, већ 1971. године Црногораца у Црној Гори има „само“ 67,1%, у 1981. години поново „нарастају“ на 69,8%, да би у 1991. години спали на 63,1%. Црногорце нико није натјеривао да буду оно што су, нити су приговори о измишљеној нацији научно утемељени.

Колико су умјесне и оправдане тврдње о српској Црној Гори и о Црногорцима као Србима, одвајкада и завазда, показују такође статистички подаци из пописа становништва. У истим наведеним раздобљима, у Црној Гори је било свега 1,8%, па 3,3% и 3% Срба, да би се у 1971. години више него удвостручили на 7,5%, потом „пали“ на 3,22%, у 1981. години, и опет нарасли, до највишег постотка, на 9,5 посто, односно 57 хиљада. „Српска тапија“ за Црну Гору отуда има политичку намјену и намјеру да се потру и црногорска нација и црногорска држава, са тумачењем да пошто је српска земља нема никаквог разлога да посебно егзистира, него је једино праведно и складно свесрпском националном идеалу да се сви уједине у једну државу.

Федерација је гаранција национално-државне самобитности и самосталности Црногораца. Нове комбинације које унитаризују заједничку државу, или праве друкчије распореде надлежности између више федералних јединица, или заводе јединствену државу: Југославију, Србославију, Свесрбију, Србију итд. — ремете или прекидају добровољни и демократски савез Србије и Црне Горе.

И Србија и Црна Гора су веома сложене вишенационалне заједнице, које по својим уставима обезбјеђују равноправност свима, а националним мањинама сва права која им припадају међународним нормама и уговорима. У савезној републици се такође, како је наведено, обезбјеђују сва национална и друга права подједнаковима. Разложно је, отуда, што су све оне државе грађана, а не националне државе. Националне државе у сложеној државној заједници — по свом појму, уставном устројству и по фактичком понашању — воде премоћи најбројније нације — државе и ка конфедеративним односима.

V

У свакој федерацији у основи је истовјетан политички систем, са разликама и особеностима које изражавају историјске, етничке, економске, културне итд. традиције и потребе федерал-

них јединица. Самоорганизација федералних јединица не би ваљало да се претвара у посебне, потпуно различите, поготову супротне облике владавине, нити да нужна централизација загуши све специфичности или да прописује дословно исти поредак. Демократска федерација је довољно плуралистичка и обухватна и за особености свакога, и за заједничке интересе и одлуке. Управо је „тајна“ сваке успјешне федерације у равнотежи аутономије и дјелова и функционално јединство цјелине. Она се свакодневно испробава и потврђује у томе колико се остварују економска ефикасност и демократичност одлучивања.

Свака федерација своју ваљаност и дјелотворност заправо исказује и потврђује у практичном функционисању. Чини се да би и за ЈУ федерацију било упутније и корисније да се расправе и договори, умјесто што се пребира колико и каквих је конфедеративних или унитарних наноса, преусмјере на то како су распоређене надлежности, и могуће остваривање основних начела и уставноправних норми, са одговарајућим промјенама, преправкама итд. кад устреба. Југословенска федерација се озбиљује у сложеним и противречним околностима свеопште плурализације интереса, власништва, економског живота, интегралног тржишта, добитног пословања предузећа, грађанског друштва, вишепартијске парламентарне демократије и правне државе. Особиту вриједност за развој имају научно-техничке иновације, посебно информатичке технологије, изумљивање и примјена властитих технологија, са увозом онога без чега се не може, са opleмњивањем сопственим врхунским знањем, сем ако Југославија неће да поново запада у „дужничко ропство“ и заостаје у „технолошкој праисторији“, око 100 година иза најразвијенијих земаља, или 2—3 круга у високим технологијама.

У постојећи, у основи „државни“ федерализам, са тежњом да што боље функционише и да се према потреби поправља, могуће је инфраструктурно „упрађивати“ вриједности тзв. економског, тзв. функционалног, тзв. регионалног, тзв. друштвеног итд. федерализма. Могуће су а) економске интеграције, односи и институције, инвестициони, научно-техничко-истраживачки, развојни итд. програми у заједничком интересу партнера независно од оквира држава чланица; б) Тзв. велики технички системи (електропривреда, ПТТ, ЖТП и сл.) у свим савременим друштвима, и у федерацијама, јединствено функционишу на подручју читаве државе. Блокаде, пресијецање слободног кретања роба, капитала, информација, радне снаге на државним границама република-чланица опречно је економској логици, и јединственом југословенском тржишту. ц) Економски региони су, на основу производних, природно-географских, демографских итд. цјелина, прикладни да се оснивају и развијају и у оквиру република-чланица, и независно од територијално-политичких подјела. Економски, политички, културни итд., субјекти, и републике-чла-

нице, и федерација могу бити учесници, чланови, партнери, многоврсног регионалног удруживања у асоцијације изван граница Југославије. Претварање релија у државе и основне федералне субјекте само бројчано преокреће територијални федерализам у нову комбинацију децентрализације просте државе.

Могуће је да се испробавају и устаљују слободна, спонтанна, организована д) функционална повезивања, удруживања и активности у култури, науци, образовању, јавним комуникацијама: програмска, дјелатна, по потреби институционална, е) Слободни друштвени федерализам оличен у добровољном удруживању људи и њихових политичких, друштвених, стручних итд. организација, увелико „просијеца“ традиционалне државне територијалне оквира у федерацији. Нарочито би политичке партије имале разлога да се трансационално, транстериторијално организују и дјелују у заједничком интересу. Сада већина партија више стреми националном интегралizmu, него плуралистичком демократском политичком дјеловању. Примјена партократије објашњава стварне демократске федеративне односе.

За врлину стварне демократије, која је битна за сваку федерацију, све више се сматра да је нужно да све групе учествују или утичу на политичке одлуке сразмјерно својој бројчаној снази. Демократија се поима као збир већине и мањине (Д. Сартори). Мањине треба да имају повјерења да колективне одлуке неће битно угрозити основне елементе њиховог начина живота, нпр. у области религије, језика, економске сигурности (Р. Дал), да се дода: и основних националних интереса. За складније функционисање савремених друштава и, наравно, федерација развија се и нуди цјеловит концепт консociјеталне/консенсуалне демократије, која по А. Лијпхарту обухвата, поред осталог, територијални и нетериторијални федерализам и децентрализацију. писани устав са правом вета мањина итд.

Само ако се схвати, и тако понаша, да је федерализам процес који се непрекидно и противречно демократски испуњује, а не једном за свагда фиксиран размјештај власти, који се одржава државном моћи, република-чланица или савезне државе, свеједно, могуће је да ће двочлана федерација Југославије складно функционисати. При томе, ваља бринути да се не може кад се коме прохтје оспоравати опстојност или уставни систем заједничке државе, него демократском процедуром долазити до бољих рјешења. Разложно је да се о вршењу функција које су у надлежности органа Федерације не погађа свакодневно, како је било у ранијој федерацији/конфедерацији, него да савезни органи буду самостални и одговорни за свој рад.

